

Edward Olszewski

"Polacy w Rosji mówią o sobie", t. 1 i 2, pod red. Edwarda Walewandra, Lublin 1994 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 23, 332-333

1995/1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Białorusi, będzie pomocna w zrozumieniu dzisiejszej sytuacji i polityki tego kraju, leżącego na obszarze historycznego krzyżowania się wpływów rosyjskich i polskich.

Andrzej Miszczuk

***Polacy w Rosji mówią o sobie*, tom 1 i 2, pod redakcją Edwarda Walewandra, Lublin 1994.**

Od ponad dwudziestu lat wszechstronne i cenne badania naukowe nad emigracją polską i Polonią prowadzi Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym (poprzednio Zakład Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej) Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Zaowocowały one wielu publikacjami, konferencjami i naukowymi sympozjami o tematyce polonijnej.¹ Do końca lat osiemdziesiątych głównym kierunkiem geograficznym prac badawczych i kontaktów naukowych były kraje Europy Zachodniej, Stany Zjednoczone i Kanada. Podejmowano także szereg problemów teoretyczno-metodologicznych nad istotą emigracji i Polonii.

„Jesień Ludów” 1989 r., rozpad Związku Radzieckiego i tzw. obozu państw socjalistycznych otworzyły możliwości badawcze i publikacyjne na dziejami i dniem dzisiejszym Polaków na Wschodzie. Bardzo szybko problematykę tę podjął Instytut, wykazując przy tym wcześniejsze przygotowanie do prowadzenia badań, wymagających wielokrotnie innego podejścia metodologicznego niż w odniesieniu do państw Zachodu. Momentem przełomowym w tej mierze było szesnaste sympozjum w dniach 14–16 maja 1990 r. w Lublinie na temat „Polacy w Kościele katolickim w ZSRR”.² Do 1994 r. ukazało się sześć publikacji książkowych dotyczących Polaków i Kościoła katolickiego na Wschodzie, w tym pierwsze dwa tomy z serii materiałów i dokumentów pod tytułem *Polacy w Rosji mówią o sobie*.³ Poza jedną publikacją, wszystkie pozostałe opracował, zredagował i opatrzył przypisami ks. prof. dr hab. Edward Walewander, który w ostatnich latach inicjuje prace badawcze i kieruje wielu przedsięwzięciami (sesje, sympozja, spotkania) nad różnymi aspektami dziejów Polaków na Wschodzie.

Lektura dwóch pierwszych tomów *Polacy w Rosji mówią o sobie* dowodzi trafności inicjatywy edytorskiej. Zgromadzono w nich 24 wspomnienia, jedno opowiadanie i dwa teksty historyka-amatora z Jużnosachalina. Większość autorów urodziła się i żyła na wschodnich terenach II Rzeczypospolitej, w Rosji i Związku Radzieckim. Na uwagę zasługuje fakt, że nadal 9 autorów żyje na terenach Wspólnoty Niepodległych Państw, 2 na Litwie, 1 na Białorusi, 2 w Wielkiej Brytanii, 1 w Republice Federalnej Niemiec i 12 w Polsce. Dowodzi to z jednej strony zainteresowania podjętą tematyką wśród

¹ Szerzej patrz: *W służbie Polonii. 20 lat Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, pod red. ks. Edwarda Walewandra, Lublin 1992.

² W następnym roku opublikowano materiały: *Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*, red. E. Walewander, Lublin 1991.

³ Poza wyżej wymienioną: *Odrodzenie Kościoła katolickiego w byłym ZSRR. Studia historyczno-demograficzne*, pod red. E. Walewandra, Lublin 1993; *Polacy w Rosji mówią o sobie*, t. 1, pod red. E. Walewandra, Lublin 1993; *Polacy w Rosji mówią o sobie*, t. 2, pod red. E. Walewandra, Lublin 1994; ks. S. Bizuń, *Historia krzyżem znaczone. Wspomnienia z życia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej 1939–1945*, opracował, wstępem i przypisami opatrzył oraz podał do druku ks. J. Wołczański, Lublin 1993; ks. M. Bardel, *Z Krasnobrodu przez obozy i obczyznę do rodzinnych stron*, opracował, wstępem i przypisami opatrzył oraz podał do druku ks. E. Walewander, Lublin 1994.

Polaków ze Wschodu, z drugiej zaś rozległości kontaktów i poszukiwań źródłowych ks. E. Walewandra. Instytut zapowiada kontynuację podjętego dzieła.

We „wprowadzeniu” do tomu pierwszego ks. E. Walewander pisał:

„Jak każde źródło typu wspomnieniowego, tak i prezentowane tu materiały cechuje wielowarstwowość problemowa. Wyraża się to w postaci wątków wykraczających poza dzieje życia jednostki, rodziny czy większych grup. Dotyczy jak gdyby zagadnienia postaw ludzkich w ogóle. Nas interesuje przede wszystkim strona duchowa tych ludzi: jak przeżywali swoje klęski, godząc to ze swym światopoglądem, religijnością, z treściami wyznawanej wiary. [...] Kiedy więc mówimy o duchowości, na którą składa się nie tylko religijność, ale także zachowanie więzi narodowych, mowy, tradycji, obyczajów, to właśnie mamy na myśli taki praktyczny jej kształt. To, że możemy odczytywać go z kartek prezentowanych tu wspomnień jest może najważniejszym owocem [...]” (s. 7–8)

Wypowiedź ta najtrafniej oddaje treść i wartość publikacji. Dodać można tylko, że kilkanaście wspomnień wnosi dużo faktografii potwierdzającej naszą wiedzę o wydarzeniach, zjawiskach i konkretnych ludziach bądź mogącej stanowić pierwszy impuls do badań naukowych.

Wartość publikacji podnoszą odnośniki, niekiedy szczegółowe wyjaśnienia i noty biograficzne, liczne szczególnie w tomie drugim, a także zamieszczone mapy obozów i miejsc zsyłek w ZSRR oraz miejsc pochodzenia autorów. Na przyszłość można by postulować natomiast wnikliwszą korektę tekstów.

Edward Olszewski

Jeffrey Ostler: *Prairie Populism. The Fate of Agrarian Radicalism in Kansas, Nebraska, and Iowa, 1880–1892*, University Press of Kansas 1993, s. 256.

Wyodrębnienie i zdefiniowanie populizmu jest jednym z najtrudniejszych zadań, przed jakimi stają przedstawiciele nauk społecznych. Termin populizm daleki jest jednej, ścisłej definicji, jego zastosowania bowiem obejmują wiele znaczeń dotyczących różnych kontekstów. Problem jest tym głębszy, że w dziejach populizmu wyraźnie zaznaczają się uwarunkowania społeczne, polityczne, gospodarcze oraz kulturowe poszczególnych krajów. Obok koncepcji traktujących populizm jako zjawisko historyczne można wskazać koncepcje, w których wykorzystywany jest do opisu rozwiązań bezpośredniej demokracji oraz jako narzędzie w prowadzonych kampaniach wyborczych.

W okresie transformacji systemowej w Polsce populizm stał się słowem-wytrychem. O populizm oskarżano wiele ugrupowań politycznych III Rzeczypospolitej. Populizm zarzucano także S. Tymińskiemu, M. Jankowskiemu, L. Wałęsie, A. Miodowiczowi i wielu innym przedstawicielom polskiej sceny politycznej. W polskich uwarunkowaniach populizm wywoływał jednoznacznie negatywne skojarzenia, przybierając formę straszaka w postaci przywoływanego „wariantu Perona” czy „wariantu Pinocheta”. Co ciekawe, punktem odniesienia do oceny populizmu stały się doświadczenia państw latynoamerykańskich. Tymczasem wśród klasycznych przykładów populizmu możemy wymienić populizm północnoamerykański.

Z tego względu na szczególną uwagę zasługuje omawiana praca, w której autor skupił się na uwarunkowaniach populizmu na gruncie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Ostler poszukuje odpowiedzi na pytanie, dlaczego w jednych stanach populizm rozwinął